

Особливості встановлення граничних строків розрахунків за операціями з імпорту товарів в умовах воєнного стану в Україні

Володимир Кузнецов

судовий експерт, Науково-дослідний центр судової експертизи у сфері інформаційних технологій та інтелектуальної власності Міністерства юстиції України, м. Київ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-8832-7351>, e-mail: fihidamo2022@gmail.com

Олена Драмачова

судовий експерт, Науково-дослідний центр судової експертизи у сфері інформаційних технологій та інтелектуальної власності Міністерства юстиції України, м. Київ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-2586-9359>, e-mail: drama4eva.elena@gmail.com

Досліджено правовий режим і практичні аспекти встановлення граничних строків розрахунків за операціями з імпорту товарів в умовах воєнного стану в Україні.

Ключові слова: *судова експертиза; економічна експертиза; валютний нагляд; валютні обмеження.*

Peculiarities of Establishing Deadlines for Payments for Transactions of Export and Import of Goods Under Martial Law in Ukraine

Volodymyr Kuznetsov, Olena Dramachova

This paper discusses the legal framework and practical aspects of establishing deadlines for payments for transactions of export and import of goods under martial law in Ukraine.

Keywords: *forensic examination; forensic economic examination; foreign exchange control; foreign exchange restrictions.*

Повномасштабна збройна агресія проти України докорінно змінила архітектуру фінансового регулювання нашої держави, змусивши перейти до режиму жорсткого управління валютними потоками. В умовах воєнного стану стабільність національної валюти та збереження золотовалютних резервів стали питаннями національної безпеки. Одним з найбільш дієвих, але водночас складних інструментів такого контролю стали граничні строки розрахунків за операціями з імпорту товарів.

Особливості воєнного стану потребують від експертів не лише глибоких знань нормативної бази Національного банку України (далі — НБУ), а й здатності працювати з неповними або відновленими пакетами документів в разі їх утрати через бойові дії. Удосконалення методологічних підходів до проведення експертиз у цій сфері є необхідною умовою для забезпечення справедливого правосуддя та захисту економічних інтересів держави й бізнесу.

Особливості встановлення граничних строків розрахунків за операціями з імпорту

товарів регламентовано ст. 13 Закону України «Про валюту і валютні операції» (далі — *Закон про валюту*), якою визначено таке:

«1. Національний банк України має право встановлювати граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів.

Національний банк України має право встановлювати винятки та (або) особливості запровадження цього заходу захисту для окремих товарів та (або) галузей економіки за поданням Кабінету Міністрів України.

<...>

Національний банк України має право встановлювати мінімальні граничні суми операцій з експорту та імпорту товарів, на які поширюються встановлені відповідно до цього Закону граничні строки розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів.

<...>

3. У разі встановлення Національним банком України граничного строку розрахунків за операціями резидентів з імпорту

товарів їх поставка має здійснюватися у строки, зазначені в договорах, але не пізніше встановленого Національним банком України граничного строку розрахунків з дня здійснення авансового платежу (попередньої оплати)» [1].

Метою цієї статті є розгляд особливостей установлення граничних строків розрахунків за операціями з імпорту товарів в умовах воєнного стану.

Роботу банківської системи України в період запровадження воєнного стану врегульовано, зокрема, постановою НБУ від 24.02.2022 р. № 18 (далі — *постанова № 18*) [2].

Так, відповідно до п. 14² цієї постанови, на період воєнного стану граничні строки розрахунків за операціями з імпорту товарів становлять 180 календарних днів і застосовуються до операцій, здійснених з 05.04.2022 р. [2].

Водночас п. 14³ постанови № 18 визначено, що граничні строки розрахунків, зазначені в п. 14² цієї постанови, застосовуються з урахуванням установлених НБУ за поданням Кабінету Міністрів України відповідно до абз. 2 ч. 1 ст. 13 Закон про валюту винятків та (або) особливостей для окремих товарів і (або) галузей економіки [1; 2].

Перелік товарів та (або) галузей економіки, для яких Національний банк має право встановлювати винятки та (або) особливості запровадження заходу захисту, передбаченого абзацом першим частини першої статті 13 Закону України «Про валюту і валютні операції», затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13.02.2019 р. № 76-р [3].

Сьогодні деякі суб'єкти господарювання «плутаються» з тим, щодо яких саме операцій здійснюється валютний нагляд. У цьому питанні нічого не змінилося, але варто нагадати, що процедуру валютного нагляду за дотриманням термінів проведення розрахунків регулює Інструкція про порядок валютного нагляду банків за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів, затверджена постановою НБУ від 02.01.2019 р. № 7 (далі — *Інструкція № 7*) [4].

Відповідно до п/п. 2 п. 7 розд. II Інструкції № 7, за операціями з імпорту товарів банк розпочинає відлік установлених НБУ граничних строків розрахунків з дати здійснення платежу (списання коштів з рахунку клієнта), а в разі розрахунків у формі документарного акредитива банк здійснює платіж на користь нерезидента (списує кошти з рахунку банку) [4].

Якщо ж оплата зобов'язань резидента за операцією з імпорту товару здійснюється за кошти, отримані від банку на підставі кредитного договору без зарахування цих коштів на поточний рахунок такого резидента в банку, датою здійснення платежу на користь нерезидента — постачальника товару вважається дата здійснення банком платежу на користь нерезидента — постачальника товару.

Банк завершує здійснення валютного нагляду за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків у наведених далі випадках (основні особливості станом на 2024—2025 рр.):

- 1) скорочення терміну: замість стандартних 365 днів, які діяли у мирний час, встановлено ліміт у 180 календарних днів;
- 2) точка відліку: для імпорту строк починає спливати з дати здійснення авансового платежу (перерахування валюти за кордон);
- 3) завершення контролю: банк знімає операцію з контролю тільки після фактичного надходження товару в Україну, що підтверджується митною декларацією (на зразок ІМ-40, ІМ-41 тощо) або актом приймання-передачі (для послуг / прав інтелектуальної власності).

Спеціальні умови й винятки:

- 1) порогова сума: валютний нагляд не здійснюється за операціями на суму менше 400 000 грн (в еквіваленті), окрім випадків дроблення контрактів;
- 2) товари критичного призначення: граничні строки не поширюються на:
 - товари для потреб оборони (за контрактами з Міністерством оборони України або спецзамовниками),

- певні вироби медичного призначення та критичні енергосурси;
- 3) висновок Мінекономіки: якщо виробництво й доставка товару об'єктивно потребують понад 180 днів (наприклад, складне обладнання), підприємство може отримати офіційний дозвіл на продовження строку;
- 4) заборона заліку зустрічних вимог: у період воєнного стану НБУ суттєво обмежив можливість закриття імпортних операцій за допомогою взаємозаліку (бартеру), що раніше було популярним інструментом.

Порушення резидентами строку розрахунків, встановленого зі цією статтею, тягне нарахування пені за кожний день прострочення в розмірі 0,3 відсотка суми неоподаткованих грошових коштів за договором (вартості недопоставленого товару) у національній валюті (у разі здійснення розрахунків за зовнішньоекономічним договором (контрактом) у національній валюті) або в іноземній валюті, перерахованій у національну валюту за курсом НБУ, встановленим на день виникнення заборгованості. Загальний розмір нарахованої пені не може перевищувати суми неоподаткованих грошових коштів за договором (вартості недопоставленого товару).

Проведений аналіз дає змогу виокремити специфічну роль експерта-економіста, яка полягає в:

- 1) документальному підтвердженні реальних дат здійснення авансових платежів і фактичного надходження товарів на підставі первинних документів та митних декларацій;
- 2) розмежуванні відповідальності між навмисним порушенням валютного законодавства й затримками, спричиненими обставинами непереборної сили (форс-мажором);
- 3) перевірці арифметичної правильності нарахування пені податковими ор-

ганами, ураховуючи специфічні правила призупинення строків у разі виникнення форс-мажорних обставин або судових спорів.

Підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що встановлення граничних строків розрахунків за операціями з імпорту товарів в умовах воєнного стану трансформувалося із суто адміністративного обмеження у складний об'єкт судово-економічного дослідження. В умовах скорочених термінів (180 днів) та ускладненої логістики судова економічна експертиза стає основним процесуальним інструментом для об'єктивного оцінювання правомірності дій суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Перелік джерел посилання

1. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 р. № 2473-VIII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2473-19> (дата звернення: 12.04.2026).
2. Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану : постанова НБУ від 24.02.2022 р. № 18 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0018500-22> (дата звернення: 12.04.2026).
3. Про затвердження переліку товарів та (або) галузей економіки, для яких Національний банк має право встановлювати винятки та (або) особливості запровадження заходу захисту, передбаченого абзацом першим частини першої статті 13 Закону України «Про валюту і валютні операції» : розпорядж. КМУ від 13.02.2019 р. № 76-р (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/76-2019-%D1%80> (дата звернення: 12.04.2026).
4. Про затвердження Інструкції про порядок валютного нагляду банків за дотриманням резидентами граничних строків розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів : затв. постанов. НБУ від 02.01.2019 р. № 7 (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0007500-19> (дата звернення: 12.04.2026).